

Presenting and Prioritizing the Management Strategies of Sustainable Ecotourism Development in Vennaei Watershed using SWOT and QSPM Analytical Matrix

Zahra Naserianasl¹, Reza Ghazavi^{1*}, Daniyal Sayyad¹

¹ Department of Watershed Management Engineering, Faculty of Natural Resources and Earth Sciences, University of Kashan, Kashan, Iran

ARTICLE INFO

Article Type: Research article

Article history:

Received 10 July 2021

Accepted 02 October 2021

Available online 02 October 2021

Keywords:

Eco-tourism, Prioritization, SWOT Analytical Matrix, Quantitative Planning, Vennaei Village.

Citation: Naserianasl, Z., Ghazavi, R., Sayyad, D. (2021). Presenting and Prioritizing the Management Strategies of Sustainable Ecotourism Development in Vennaei Watershed using SWOT and QSPM Analytical Matrix. *Geography and Environmental Sustainability*, 11 (2), 105-119.

doi: [10.22126/GES.2021.6669.2421](https://doi.org/10.22126/GES.2021.6669.2421)

ABSTRACT

Ecotourism was defined as the responsible travel to natural areas that conserves the environment, sustains the well-being of the local people, and involves interpretation and education. To achieve sustainable development in the watersheds with a comprehensive management approach, it is important to identify the important key elements and parameters. The main purpose of this study is to present and prioritize the best management strategies to achieve sustainable ecotourism in the Vennaei region. The strengths, weaknesses, opportunities, and threats of the region were identified via descriptive-analytical-developmental method. The SWOT analysis matrix was used to codify the best strategies for the region. Quantitative programming matrix were applied to arrange strategies. Therefore, first internal factors (strengths and weaknesses) and external factors (opportunities and threats) of the region have been identified and evaluated based on the field visits and expert judgments. The results of this study showed that the final score for internal factors and external factors are 2.43 and 2.51, respectively. Accordingly, the strategic position of the study area is conservative type (WO). Based on the results, four strategies were proposed for the study area including using the active and young force of the village to provide tourism services, increasing the information of the tourist attractions of the region through the cooperation and participation of local people, developing case infrastructure of ecotourism with the help of the government and the attraction of public participation, and increasing capital and income by providing accommodation centers for travelers and tourists. The results of prioritizing strategies using quantitative planning matrix revealed that the development of infrastructure required for the development of sustainable ecotourism with government assistance and attracting public participation is the top management priority for the Vennaei Basin with a final attractiveness score of 4.92.

ارائه و اولویت‌بندی استراتژی‌های مدیریتی توسعه اکوتوریسم پایدار در حوضه آبخیز ونایی با استفاده از ماتریس تحلیلی SWOT و QSPM

زهرا ناصریان اصل^۱، رضا قضاوی^{۱*}، دانیال صیاد^۱

^۱ گروه علوم و مهندسی آبخیزداری، دانشکده منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران

چکیده

اکوتوریسم را می‌توان سفر مسئولانه به مناطق طبیعی تعریف کرد به طوری که محیط زیست و رفاه مردم محلی را حفظ کند و منجر به شناخت و آموزش و پرورش مردم شود. به منظور دستیابی به توسعه پایدار در زمینه اکوتوریسم در حوضه آبخیز با رویکرد مدیریت جامع، شناخت عناصر و پارامترهای کلیدی در حوضه آبخیز مهم است. هدف از نوشتار پیش رو ارائه و اولویت‌بندی استراتژی‌های مدیریتی به منظور رسیدن به اکوتوریسم پایدار در منطقه ونایی با شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای منطقه در راستای رسیدن به این هدف است. پژوهش حاضر مبتنی بر روش توصیفی - تحلیلی - توسعه‌ای است. در این مطالعه از ماتریس تحلیلی سوات و برنامه‌ریزی کمی استفاده شد. در این راستا ابتدا عوامل داخلی (قوت و ضعف‌ها) و خارجی (فرصت و تهدیدها) بر اساس بازدید میدانی و قضاوت‌های کارشناسی شناسایی و ارزیابی شد. نتایج حاصل از امتیاز نهایی عوامل داخلی و خارجی به ترتیب برابر با ۲/۴۳ و ۲/۵۱ به دست آمد. بر این اساس، موقعیت استراتژیک منطقه مورد مطالعه با استفاده از ماتریس سوات از نوع محافظه‌کارانه (WO) به دست آمده است؛ همچنین با توجه به موقعیت استراتژیک به دست آمده، چهار استراتژی ۱- استفاده از نیروی فعال و جوان روستا به منظور تأمین نیروی خدمات اکوتوریستی؛ ۲- افزایش اطلاع‌رسانی جاذبه‌های اکوتوریستی منطقه با همیاری و مشارکت مردم محلی؛ ۳- توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز برای توسعه اکوتوریسم پایدار با کمک دولت و جلب مشارکت‌های مردمی و ۴- جذب سرمایه و کسب درآمد با در اختیار قراردادن مراکز اقامتی به مسافران و اکوتوریست‌ها برای منطقه تدوین شد. نتایج اولویت‌بندی استراتژی‌ها با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی کمی نشان داد که توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز به منظور توسعه اکوتوریسم پایدار با کمک دولت و جلب مشارکت‌های مردمی با نمره نهایی جذآبیت ۴/۹۲ در اولویت اول مدیریتی برای حوضه ونایی قرار دارد.

مشخصات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخچه مقاله:

دریافت ۱۹ تیر ۱۴۰۰

پذیرش ۱۰ مهر ۱۴۰۰

دسترسی آنلاین ۱۰ مهر ۱۴۰۰

کلیدواژه‌ها:

اکوتوریسم، اولویت‌بندی، ماتریس تحلیلی SWOT، برنامه‌ریزی کمی، روستای ونایی.

استناد: ناصریان اصل، زهرا؛ قضاوی؛ رضا؛ صیاد، دانیال (۱۴۰۰). ارائه و اولویت‌بندی استراتژی‌های مدیریتی توسعه اکوتوریسم پایدار در حوضه آبخیز ونایی با استفاده از ماتریس تحلیلی SWOT و QSPM. *جغرافیا و پایدارى محیط، ۱۱ (۲)*، ۱۰۵-۱۱۹.

doi: 10.22126/GES.2021.6669.2421

مقدمه

اکوتوریسم شامل فعالیت‌های سازگار با محیط زیست است که در مناطق با غنای طبیعی بالا شکل می‌گیرد و شکلی از گردشگری پایدار است (سوانگجانگ و کنیفت^۱، ۲۰۲۱). اکوتوریسم با توجه به معیارها و اهداف و جنبه‌های مدیریتی مختلف، تعریف‌های متفاوتی دارد. با این وجود، تعریف اکوتوریسم بر پایه حفظ محیط زیست، کاهش اثرات مخرب زیست‌محیطی و مشارکت جوامع محلی استوار است (نیوپان^۲ و همکاران، ۲۰۲۱). یکی از مهم‌ترین منابع جذب گردشگران، پتانسیل‌های طبیعی در هر منطقه است که در صنعت گردشگری بالاترین تقاضا را دارد (ووزا و فداژف^۳، ۲۰۲۰). لازمه ایجاد گردشگری پایدار، شناخت قابلیت‌ها و توانمندی‌ها در هر منطقه است (مهر دانش و نوری، ۱۳۹۷)؛ بنابراین در راستای توسعه پایدار گردشگری، برنامه‌ریزی و تجزیه و تحلیل جنبه‌های مختلف آن ضروری است (شانگ^۴ و همکاران، ۲۰۲۰). در دهه‌های اخیر گردشگری فرهنگی و روستایی به‌طور قابل توجهی بر توسعه پایدار جهان تأثیر گذاشته است که این تأثیرات با اهداف توسعه پایدار هم‌طراز است (پارت و البرکا^۵، ۲۰۲۱). رویکرد گردشگری پایدار، رضایت توریستی با کیفیت بالاتری ارائه می‌دهد و می‌تواند باعث ایجاد بهبود کیفیت زندگی برای ساکنین محلی شود (موندال و هاگو^۶، ۲۰۱۷)؛ بنابراین جذب توریست و مدیریت آن بر اساس اصول توسعه پایدار نیازمند اتخاذ راهبردهای مدیریتی صحیح در هر منطقه است.

مدیریت جامع حوضه آبخیز فرایندی آگاهانه است که جنبه‌های مختلف بهره‌برداری از حوضه آبخیز از جمله بیوفیزیکی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را در یک سیستم مدیریت پایدار به‌منظور دستیابی به اهداف بهره‌برداران همچون امنیت غذایی، سودآوری و کاهش خطرپذیری با در نظر گرفتن اهداف جامعه مانند کاهش فقر، رفاه نسل‌های آینده و حفاظت از محیط زیست تلفیق می‌کند. در راستای ایجاد مدیریت جامع حوضه آبخیز و دستیابی به توسعه پایدار شناخت آسیب‌های آبخیز و بررسی دلیل آن‌ها و در نتیجه ارائه راهکارهای مدیریتی ضروری است (مصفاei و همکاران، ۱۳۹۸؛ مصفاei و همکاران، ۱۴۰۰). در این راستا و به‌منظور دستیابی به توسعه پایدار در زمینه اکوتوریسم در حوضه آبخیز و با رویکرد مدیریت جامع، شناخت عناصر و پارامترهای کلیدی در حوضه آبخیز مهم است.

امروزه از مدل تحلیلی سوات^۷ در زمینه‌های مختلف مدیریتی از جمله تجزیه و تحلیل پایدار فعالیت‌های گردشگری و شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها استفاده می‌شود (مالیک^۸ و همکاران، ۲۰۲۰؛ سایکیم^۹ و همکاران، ۲۰۲۰). با استفاده از این مدل می‌توان نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌های پیش رو در منطقه را شناسایی کرد و نوع استراتژی مدیریتی مناسب برای منطقه مورد نظر را به‌دست آورد و در نهایت با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی کمی^{۱۰} استراتژی‌های تدوین‌شده در راستای توسعه گردشگری پایدار در هر منطقه را اولویت‌بندی کرد.

با توجه به اهمیت موضوع مطالعات متعددی در این زمینه انجام شده است که با توجه به شرایط موجود

- 1- Swangjang & Kornpiphat
- 2- Neupane
- 3- Voza, & Fedajev
- 4- Shang
- 5- Parte & Alberca
- 6- Mondal & Haque
- 7- SWOT
- 8- Mallick
- 9- Saikim
- 10- QSPM

در هر منطقه راهبردهای متنوعی پیشنهاد شده است. بهترین راهبرد شهر رایین در استان کرمان با داشتن جاذبه‌های طبیعی همچون ارگ، آبشار، چشمه‌سارهای کوه هزار، بزرگ‌ترین دهانه آتشفشانی منطقه، معادن مرمر سبز و صورتی و دیگر جاذبه‌های اکوتوریسمی، راهبرد تنوعی است که با ارائه استراتژی تأکید بر تبلیغات و اطلاع‌رسانی درباره قابلیت‌های منطقه و تدوین قوانین در راستای استفاده بهینه از پتانسیل‌های طبیعی می‌توان به این مهم دست یافت (صداقت و همکاران، ۱۳۹۵). پارک جنگلی به‌منزله یکی از منابع اکوتوریسمی بسیار مهم است که می‌توان با استفاده از سامانه اطلاعات جغرافیایی^۱ ارزیابی و پایش شود و آسیب‌پذیری منطقه را نسبت به توسعه اکوتوریسم نشان دهد (خلیلی و اولادی قادیکلایی، ۱۳۹۹). نتیجه بررسی حاصل از ارزیابی پناه‌گاه حیات وحش درّه‌انجیر و نی‌باز، با استفاده از ارائه راهبردها و با بهره‌گیری از فرایند تحلیل شبکه^۲، نشان داد که راهبرد تهاجمی بهترین راهبرد برای رسیدن به توسعه پایدار در منطقه است (مروتی و اکبری‌ان، ۱۳۹۸).

در پژوهشی دیگر با تلفیق ماتریس تحلیلی سوات و روش تحلیل سلسله‌مراتبی^۳ شاخص اقتصادی به‌مثابه مهم‌ترین عامل در تعیین استراتژی برای منطقه معرفی شد (اسدپوریان^۴ و همکاران، ۲۰۲۰). تلفیق ماتریس تحلیلی سوات و فرایند تحلیل شبکه فازی^۵ عملکرد خوبی در تعیین استراتژی‌های توسعه اکوتوریسم پایدار دارد (ارسیج^۶ و همکاران، ۲۰۱۷). با استفاده از ماتریس تحلیلی سوات می‌توان مفهوم و الگوی استراتژیک توسعه اکوتوریسم پایدار را به‌دست آورد (سولیستادی^۷ و همکاران، ۲۰۱۷).

نتیجه بررسی پتانسیل‌های طبیعی در جزایر جنوب شرقی استان سولاوسی اندونزی نشان داد که این منطقه برای تبدیل به توسعه اکوتوریسم پایدار کیفیت بالقوه‌ای دارد (هیدرواتی^۸ و همکاران، ۲۰۲۰). در برخی دیگر از مطالعات با استفاده از ماتریس تحلیلی سوات و ماتریس برنامه‌ریزی کمی، نقش دولت در کاهش ضعف و کیفیت خدمات در رسیدن به اکوتوریسم پایدار را نشان می‌دهد (مالیک و همکاران، ۲۰۲۰). در مطالعات صورت‌گرفته در مناطق مختلف در داخل و خارج از کشور با استفاده از مدل سوات و مدل برنامه‌ریزی کمی، به اهمیت توسعه پایدار در زمینه گردشگری و اکوتوریسم پرداخته شده است ولی در کمتر مطالعه‌ای به جاذبه‌های ژئوتوریسمی منطقه و اصول توسعه پایدار توجه شده است. با توجه به ضرورت توسعه اکوتوریسم بر اساس اصول توسعه پایدار، باید در هر منطقه نقاط قوت و ضعف موجود در سیستم‌های مدیریتی و فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی با توجه به جاذبه‌های اکوتوریستی در منطقه از جمله طبیعی و تاریخی و همچنین آسیب‌هایی که باعث کاهش توان اکوتوریستی در منطقه می‌شوند، شناسایی شوند و با تدوین استراتژی‌های مدیریتی در این مناطق، راهکارهای توسعه پایدار با رعایت اصول توسعه پایدار ارائه شود. در این مطالعه استراتژی‌های مدیریتی برای رسیدن به هدف توسعه پایدار اکوتوریسم در منطقه تدوین شده و اولویت آن‌ها مشخص شده است.

وجه تمایز این پژوهش با مطالعات صورت‌گرفته در رابطه با برنامه‌ریزی راهبردی اکوتوریسم پایدار، بهره‌گیری از رویکرد مدیریت جامع حوضه آبخیز با هدف توسعه پایدار در منطقه است. هدف از انجام نوشتار پیش رو

1- Geographic Information System (GIS)
 2- Analytical Network Process (ANP)
 3- Analytical Hierarchy process (AHP)
 4- Asadpourian
 5- FANP
 6- Arsić
 7- Sulistyadi
 8- Hidrawati

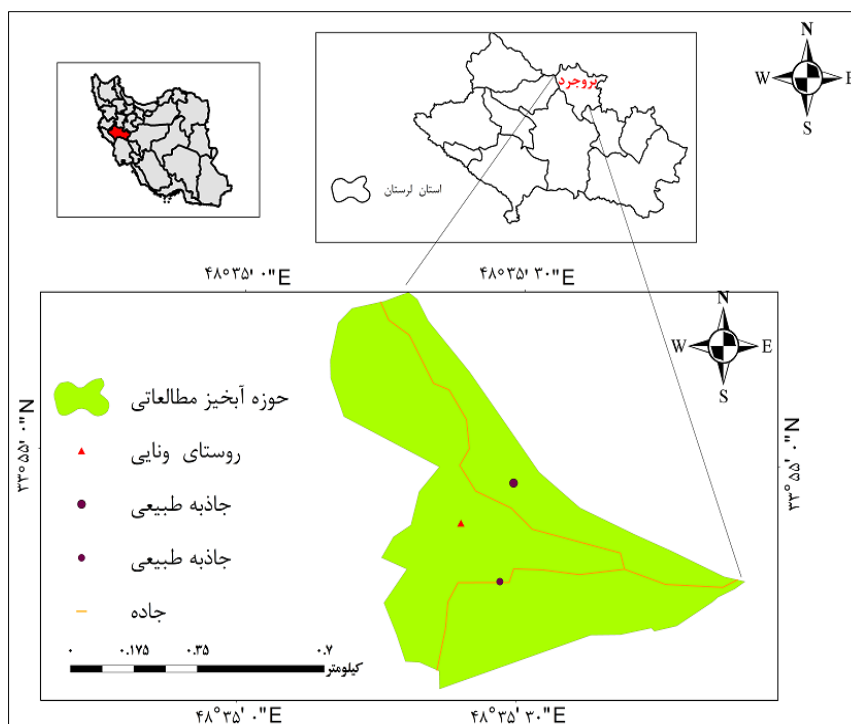
شناخت نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌های منطقه و ارائه بهترین استراتژی‌های مدیریتی به‌منظور توسعه پایدار اکوتوریسم در منطقه در حوضه ونایی با استفاده از مدل تحلیلی سوات و برنامه‌ریزی کمی است.

معرفی منطقه مورد بررسی

حوضه آبخیز ونایی در دوازده کیلومتری شمال غرب شهر بروجرد، با مساحت حدود شصت کیلومتر مربع بین طول جغرافیایی $48^{\circ} 35' 09''$ تا $48^{\circ} 35' 56''$ شرقی و عرض جغرافیایی $33^{\circ} 54' 41''$ تا $33^{\circ} 55' 13''$ شمالی واقع شده است (شکل ۱). این حوضه دارای آب‌وهوای کوهستانی و زمستان‌های سرد و پربرف و تابستان‌های خنک و معتدل است. به‌دلیل آب فراوان در جنوب حوضه آبخیز ونایی، کشاورزی رونق دارد. آب سفید، دو روزنه و طوطیا از چشمه‌سارهای جوشان این منطقه به‌شمار می‌رود. بر اساس سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، جمعیت ونایی ۴۶۴۹ نفر بوده است. زبان مردمان ونایی لری که تقریباً لهجه‌ای شبیه لری بروجردی است. این منطقه پوشش گیاهی غنی دارد که سبب رویش گیاهان دارویی و خوراکی مانند پونه، بابونه، گون و میخک وحشی شده است. اهالی منطقه بیشتر کشاورز، باغ‌دار و دام‌پرور هستند. ونایی، حوضه‌ای سرسبز و بکر، از جمله مناطق پرجاذبه و دارای پتانسیل بالا از لحاظ اکوتوریسم در بروجرد به‌شمار می‌آید. این منطقه به‌دلیل آب‌وهوای مناسب، هرساله در تمام فصل‌ها و به‌ویژه تابستان پذیرای میهمانان و گردشگران فراوان از سراسر کشور است.

مواد و روش‌ها

روش پژوهش در نوشتار پیش رو مبتنی بر روش توصیفی-تحلیلی-توسعه‌ای است. بدین معنی که در ابتدا به توصیف ویژگی‌ها و جاذبه‌های اکوتوریستی منطقه پرداخته شد. در ادامه با استفاده از مدل تحلیلی سوات، عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف‌ها) و خارجی (فرصت و تهدیدها) مؤثر بر صنعت اکوتوریسم پایدار در منطقه شناسایی و تجزیه و تحلیل شد. در نهایت راهبردهای توسعه اکوتوریسم پایدار برای حوضه مورد مطالعه ارائه شده است.

شکل ۱. موقعیت منطقه مورد مطالعه

به‌منظور انجام این مطالعه، نقاط قوت و ضعف عوامل داخلی و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهای دستگاه‌های اجرایی و جاذبه‌های گردشگری حوضه ونایی (اکوتوریسمی) بر اساس بازدید میدانی، قضاوت‌های کارشناسی و با تفکر مدیریت جامع حوضه آبخیز با استفاده از پرسش‌نامه و جلسات حضوری با کارکنان و کارشناسان اداره گردشگری منطقه بررسی شد.

ارزیابی ماتریس عوامل داخلی و خارجی

ابتدا عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف‌ها) و خارجی (فرصت و تهدیدها) مرتبط با توسعه گردشگری با استفاده از جلسات حضوری با کارکنان و کارشناسان اداره گردشگری و روش طوفان فکری، بر اساس نظر کارشناسان و خبرگان برای منطقه استخراج شد (جدول ۱). جامعه آماری در نوشتار پیش رو همه کارشناسان اداره گردشگری، تعدادی از مدیران دستگاه‌های مرتبط با گردشگری در منطقه و خبرگان آشنا با صنعت اکوتوریسم در منطقه است و مصاحبه و تکمیل پرسش‌نامه به‌وسیله همه این افراد به تعداد چهار پرسش‌نامه بوده است؛ سپس بر اساس نظرات مشترک و مورد تأیید بیشتر کارشناسان و خبرگان، فهرستی از مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای موجود در منطقه تهیه شد. پس از شناسایی عوامل داخلی و خارجی، به‌منظور تعیین میزان اهمیت آن‌ها، از گروه کارشناسان خواسته شد تا به هریک از عوامل، ضریب وزنی بین صفر (بی‌اهمیت) تا یک (بسیار مهم) داده شود به‌طوری که مجموع ضرایب وزنی داده‌شده مساوی یک باشد.

برای تعیین رتبه هر عامل، از کارشناسان خواسته شد به هریک از عوامل، رتبه بین ۱ تا ۴ داده شود. برای عوامل داخلی رتبه ۱ ضعف اساسی، رتبه ۲ ضعف کم، رتبه ۳ قوت و رتبه ۴ نقطه قوت بسیار بالا را نشان می‌دهد. در مورد عوامل خارجی رتبه‌های ۱، ۲، ۳ و ۴ به ترتیب بیانگر تهدید جدی، تهدید، فرصت و فرصت عالی است (قضاوی، ۱۳۹۸: ۱۵۹). در نهایت وزن‌دهی پارامترها بر اساس اصول مدل تحلیلی سوات (مالیک و همکاران، ۲۰۲۰؛ چاندرا و کومار^۱، ۲۰۲۱) به‌وسیله کارشناسان و متخصصان مرتبط با صنعت اکوتوریسم در ادارات مربوطه انجام و لیست نهایی تهیه شد؛ سپس با استفاده از ماتریس تحلیلی سوات، موقعیت استراتژیک منطقه تعیین شد. برای هر موقعیت استراتژیک، استراتژی‌های مدیریتی جامع (جدول ۲) بر اساس تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت و تهدیدها) به‌وسیله کارشناسان تدوین شد. در پایان با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی کمی استراتژی‌های تدوین‌شده برای اکوتوریسم پایدار با نگاه مدیریت جامع حوضه آبخیز، اولویت‌بندی شدند.

جدول ۱. لیست عوامل داخلی (قوت و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت و تهدیدها) مؤثر بر اکوتوریسم پایدار منطقه ونایی بر

اساس نظر کارشناسان

عوامل داخلی (IFE): نقاط قوت /S نقاط ضعف W و عوامل خارجی (EFE): فرصت‌ها /O تهدیدها T	عوامل
مکانی مناسب به‌منظور کوه‌پیمایی و کوهنوردی	S1
وجود قله‌های مرتفع و شگفت‌انگیز همچون هجده‌یال، سه‌کوزان، والاش، برنجه و هیگره	S2
تولید محصولات باغی مرغوب و عرضه آن به گردشگران	S3
تولید فراورده‌های دامی مناسب به‌منظور استفاده ساکنین و گردشگران	S4
زیستگاهی مناسب برای گونه‌های جانوری	S5
وجود چشم‌اندازهای طبیعی زیبا، منحصربه‌فرد و بکر	S6
دسترسی آسان به منطقه برای گردشگران	S7
وجود رودخانه‌های پرآب و زیبا همچون گل‌رود و سراب سفید	S8

ادامه جدول ۱.

عوامل داخلی (IFE): نقاط قوت / نقاط ضعف W و عوامل خارجی (EFE): فرصت‌ها / تهدیدها T	عوامل
وجود گیاهان دارویی و خوراکی	S9
وجود آب کافی و خاک حاصل‌خیز برای تولید محصولات باغی و کشاورزی	S10
وجود مکان‌های تاریخی همچون غار مردآزما و تپه‌قلعه ونایی	S11
منطقه‌ای مناسب و مستعد به‌منظور سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری پایدار	S12
کمبود مراکز اقامتی مناسب در منطقه	W1
عدم برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری برای توسعه گردشگری پایدار در منطقه	W2
توزیع نامناسب گردشگران در پاییز و زمستان به‌علت آب‌وهوای سرد و کوهستانی در منطقه	W3
عدم اطلاع‌رسانی مناسب در زمینه جاذبه‌های گردشگری مناسب در منطقه	W4
کمبود زیرساخت‌های محیطی مناسب در منطقه	W5
عدم استفاده بهینه از ظرفیت‌های طبیعی منطقه	W6
نبود نیروی متخصص به‌منظور ارائه خدمات به گردشگران	W7
عدم کفایت خدمات و امکانات گردشگری مناسب به گردشگران	W8
فقدان مدیریت یکپارچه و هماهنگ در توسعه گردشگری پایدار در منطقه	W9
تجمع زباله ناشی از تعدد گردشگران و آسیب به اکوتوریسم منطقه	W10
امکان جذب سرمایه و کسب درآمد از گردشگران	O1
ارتقاء تفکر اقتصاد سفر و گردشگری در منطقه	O2
کسب درآمد با عرضه محصولات سنتی، بومی و ارگانیک به گردشگران	O3
افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری در منطقه	O4
امکان تبدیل منطقه به یکی از قطب‌های گردشگری در غرب کشور	O5
امکان استفاده از نیروی فعال و جوان روستا برای فعالیت‌های مربوط به گردشگری و تورگردانی	O6
امکان استفاده از همیاری و مشارکت مردم محلی در توسعه گردشگری پایدار	O7
امکان صادرات فرآورده‌های لبنی به مناطق هم‌جوار	O8
مجاورت با شهر بروجرد و امکان جذب گردشگر	O9
وجود مسیر تماشایی به‌منظور دسترسی به این منطقه	O10
افزایش قیمت کالا و خدمات در منطقه	T1
عدم آگاهی مردم محلی نسبت به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	T2
گسترش ناهنجاری‌های اجتماعی و مستهلک‌شدن فرهنگ و آداب و رسوم	T3
آلودگی رودخانه‌های منطقه ناشی از فعالیت گردشگران و عدم سیستم فاضلاب مناسب	T4
ساخت و ساز در حریم رودخانه	T5
افزایش مشکلات زیست‌محیطی به‌دلیل افزایش گردشگری	T6
تخریب پوشش گیاهی و افزایش آلودگی آب	T7
زوال جاذبه‌های طبیعی منطقه به‌دلیل بهره‌برداری نامعقول و ناپایدار	T8
ضعف امکانات پشتیبانی و مدیریت بحران در منطقه	T9
عدم شناخت کافی و درک روشن از مسائل زیست‌محیطی از سوی گردشگران	T10

جدول ۲. توصیف استراتژی‌های چهارگانه (سوانگ‌جانگ و کنپفت، ۲۰۲۱)

ردیف	نوع استراتژی	توصیف
۱	تهاجمی (SO)	دستیابی به فرصت‌ها از راه نقاط قوت
۲	محافظه‌کارانه (WO)	بهبود نقاط ضعف با استفاده از فرصت‌های بیرونی
۳	رقابتی (ST)	تقویت نقاط قوت به‌منظور کاهش تهدیدات خارجی
۴	تدافعی (WT)	کاهش خطرات ناشی از نقاط ضعف و تهدیدات خارجی

تحلیل مدل برنامه‌ریزی کمی

ماتریس برنامه‌ریزی کمی، روش تحلیلی برای مقایسه و اولویت‌بندی استراتژی‌ها در یک سیستم است. از این

روش در تصمیم‌گیری یا روند حل مسئله استفاده می‌شود (مالیک و همکاران، ۲۰۲۰)؛ همچنین از ماتریس برنامه‌ریزی کمی برای تصمیم‌گیری و اولویت‌بندی (کمی‌سازی) هریک از استراتژی‌های تدوین شده استفاده و جذابیت نسبی استراتژی‌ها نسبت به عوامل داخلی و خارجی مشخص می‌شود. برای تعیین میزان جذابیت هریک از استراتژی‌های تدوین شده نسبت به هریک از عوامل داخلی و عوامل خارجی، ضریبی بین ۱ تا ۴ به‌عنوان ضریب جذابیت استراتژیک داده شد. این عدد بیانگر اهمیت و تأثیرگذاری هریک از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها نسبت به استراتژی‌های تدوین شده است؛ همچنین ضریب جذابیت بین ۱ تا ۴ متغیر است که به ترتیب: ۱ = جذاب نیست؛ ۲ = تا حدودی جذاب است؛ ۳ = در حد قابل قبول جذاب است و ۴ = جذابیت بالایی دارد (قضاوی، ۱۳۹۸: ۱۵۹). در این مرحله استراتژی‌های مدیریتی تدوین شده با استفاده از میزان جذابیت هر استراتژی نسبت به عوامل داخلی و خارجی، اولویت‌بندی شدند.

نتایج

ارزیابی عوامل داخلی

در این مرحله عوامل داخلی مربوط به جاذبه‌های گردشگری حوضه ونایی برای شناسایی و استخراج نقاط قوت و ضعف بررسی شد. دوازده عامل برای نقاط قوت و ده عامل برای نقاط ضعف شناسایی شد؛ سپس به هر عامل وزن و رتبه داده شد. بیشترین مقدار ضریب وزن عوامل داخلی (قوت و ضعف) به ترتیب برای عامل، منطقه‌ای مناسب و مستعد به‌منظور سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری پایدار با ضریب وزنی (S12) ۰/۰۷ و تجمع زباله ناشی از تعدد گردشگران و آسیب به اکوتوریسم منطقه با ضریب وزنی (W10) ۰/۰۷ به‌دست آمده است؛ سپس به هریک از عوامل از ۱ تا ۴ رتبه داده شد. در نهایت امتیاز وزنی از حاصل ضرب وزن هر عامل در رتبه آن به‌دست آمد. مجموع امتیاز وزنی برای عوامل داخلی ۲/۴۳ به‌دست آمد (جدول ۳).

ارزیابی عوامل خارجی

در این مرحله عوامل خارجی (فرصت و تهدیدها) تأثیرگذار بر اکوتوریسم در حوضه ونایی استخراج شد. ده عامل برای فرصت و ده عامل برای تهدید استخراج و ارزیابی شد. همانند عوامل داخلی، به هر کدام از این عوامل وزن و رتبه داده شد. نتایج حاصل از ارزیابی عوامل خارجی نشان داد که بیشترین مقدار وزن مربوط به عامل امکان تبدیل منطقه به یکی از قطب‌های گردشگری در غرب کشور (O5) (فرصت) با ضریب وزنی ۰/۰۷ و کمترین مقدار وزن مربوط به دو عامل افزایش قیمت کالا و خدمات در منطقه (T1) و ضعف امکانات پشتیبانی و مدیریت بحران در منطقه (T9) (تهدیدها) با ضریب وزنی ۰/۰۳ است؛ همچنین پس از رتبه‌دهی هریک از عوامل، مجموع امتیاز وزنی برای عوامل خارجی ۲/۵۱ به‌دست آمد (جدول ۳).

جدول ۳. امتیاز وزنی عوامل داخلی (قوت و ضعفها) و عوامل خارجی (فرصت و تهدیدها)

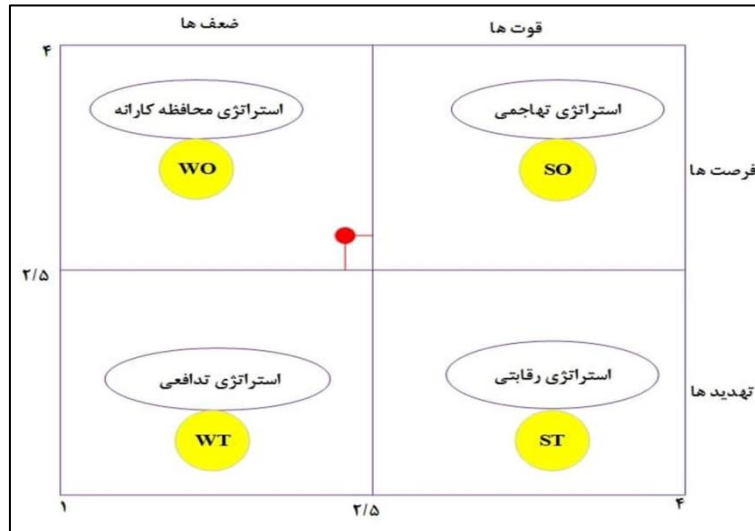
عوامل	عوامل داخلی (IFE): نقاط قوت S / نقاط ضعف W و عوامل خارجی (EFE): فرصت‌ها	وزن	رتبه	امتیاز وزنی
O / تهدیدها T				
S1	مکانی مناسب به‌منظور کوه‌پیمایی و کوهنوردی	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
S2	وجود قلّه‌های مرتفع و شگفت‌انگیز همچون هجده‌بال، سه‌کوزان، والاش، برنجه و هیگره	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
S3	تولید محصولات باغی مرغوب و عرضه آن به گردشگران	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
S4	تولید فرآورده‌های دامی مناسب به‌منظور استفاده ساکنین و گردشگران	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
S5	زیستگاهی مناسب برای گونه‌های جانوری	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
S6	وجود چشم‌اندازهای طبیعی زیبا، منحصربه‌فرد و بکر	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
S7	دسترسی آسان به منطقه برای گردشگران	۰/۰۵	۳	۰/۱۵

ادامه جدول ۳.

عوامل	عوامل داخلی (IFE): نقاط قوت S/ نقاط ضعف W و عوامل خارجی (EFE): فرصت‌ها	وزن	رتبه	امتیاز وزنی
S8	وجود رودخانه‌های پرآب و زیبا همچون گلرود و سراب سفید	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
S9	وجود گیاهان دارویی و خوراکی	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
S10	وجود آب کافی و خاک حاصل‌خیز برای تولید محصولات باغی و کشاورزی	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
S11	وجود مکان‌های تاریخی همچون غار مردآما و تپه‌قلعه ونایی	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
S12	منطقه‌ای مناسب و مستعد به‌منظور سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری پایدار	۰/۰۷	۴	۰/۲۸
W1	کمبود مراکز اقامتی مناسب در منطقه	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
W2	عدم برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری برای توسعه گردشگری پایدار در منطقه	۰/۰۶	۱	۰/۰۶
W3	توزیع نامناسب گردشگران در پاییز و زمستان به‌علت آب‌وهوای سرد و کوهستانی در منطقه	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
W4	عدم اطلاع‌رسانی مناسب در زمینه جاذبه‌های گردشگری مناسب در منطقه	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
W5	کمبود زیرساخت‌های محیطی مناسب در منطقه	۰/۰۶	۱	۰/۰۶
W6	عدم استفاده بهینه از ظرفیت‌های طبیعی منطقه	۰/۰۵	۱	۰/۰۵
W7	نبود نیروی متخصص به‌منظور ارائه خدمات به گردشگران	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
W8	عدم کفایت خدمات و امکانات گردشگری مناسب به گردشگران	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
W9	فقدان مدیریت یکپارچه و هماهنگ در توسعه گردشگری پایدار در منطقه	۰/۰۵	۱	۰/۰۵
W10	تجمع زباله ناشی از تعدد گردشگران و آسیب به اکوتوریسم منطقه	۰/۰۷	۱	۰/۰۷
	جمع	۱		۲/۴۳
O1	امکان جذب سرمایه و کسب درآمد از گردشگران	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
O2	ارتقاء تفکر اقتصاد سفر و گردشگری در منطقه	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
O3	کسب درآمد با عرضه محصولات سنتی، بومی و ارگانیک به گردشگران	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
O4	افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری در منطقه	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
O5	امکان تبدیل منطقه به یکی از قطب‌های گردشگری در غرب کشور	۰/۰۷	۴	۰/۲۸
O6	امکان استفاده از نیروی فعال و جوان روستا برای فعالیت‌های مربوط به گردشگری و تورگردانی	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
O7	امکان استفاده از همیاری و مشارکت مردم محلی در توسعه گردشگری پایدار	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
O8	امکان صادرات فرآورده‌های لبنی به مناطق هم‌جوار	۰/۰۴	۳	۰/۱۲
O9	مجاورت با شهر بروجرد و امکان جذب گردشگر	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
O10	وجود مسیر تماشایی به‌منظور دسترسی به این منطقه	۰/۰۶	۴	۰/۲۴
T1	افزایش قیمت کالا و خدمات در منطقه	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
T2	عدم آگاهی مردم محلی نسبت به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
T3	گسترش ناهنجاری‌های اجتماعی و مستهلک‌شدن فرهنگ و آداب و رسوم	۰/۰۵	۱	۰/۰۵
T4	آلودگی رودخانه‌های منطقه ناشی از فعالیت گردشگران و عدم سیستم فاضلاب مناسب	۰/۰۵	۱	۰/۰۵
T5	ساخت و ساز در حریم رودخانه	۰/۰۶	۱	۰/۰۶
T6	افزایش مشکلات زیست‌محیطی به‌دلیل افزایش گردشگری	۰/۰۶	۱	۰/۰۶
T7	تخریب پوشش گیاهی و افزایش آلودگی آب	۰/۰۵	۱	۰/۰۵
T8	زوال جاذبه‌های طبیعی منطقه به‌دلیل بهره‌برداری نامعقول و ناپایدار	۰/۰۶	۱	۰/۰۶
T9	ضعف امکانات پشتیبانی و مدیریت بحران در منطقه	۰/۰۳	۲	۰/۰۶
T10	عدم شناخت کافی و درک روشن از مسائل زیست‌محیطی از سوی گردشگران	۰/۰۴	۲	۰/۰۸
	جمع	۱		۲/۵۱

ماتریس عوامل داخلی و خارجی

در این مرحله از پژوهش با استفاده از امتیاز نهایی عوامل داخلی و خارجی، ماتریس سوات ترسیم شد. با توجه به مجموع امتیاز نهایی به‌دست‌آمده از عوامل داخلی ۲/۴۳ و خارجی ۲/۵۱، موقعیت استراتژیک منطقه (ونایی) از لحاظ اکوتوریسم پایدار در جایگاه محافظه‌کارانه قرار دارد (شکل ۲).

شکل ۲. موقعیت استراتژیک تعیین شده برای منطقه ونایی به منظور توسعه اکوتوریسم پایدار

ماتریس تحلیلی سوات

در این مرحله از پژوهش با ترکیب عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف‌ها) و خارجی (فرصت و تهدیدها)، استراتژی‌های مدیریتی در راستای اکوتوریسم پایدار برای منطقه ونایی تدوین شد (جدول ۴)؛ همچنین با توجه به نتایج حاصل از ماتریس عوامل داخلی و خارجی این پژوهش استراتژی محافظه کارانه برای هدف اکوتوریسم پایدار برای منطقه ونایی ارائه می‌شود.

جدول ۴. استراتژی‌های مدیریتی تدوین شده بر اساس ماتریس تحلیلی SWOT در راستای اکوتوریسم پایدار منطقه ونایی

نقاط ضعف (W)	نقاط قوت (S)	(IFE) (EFE)
<p>استراتژی محافظه کارانه (WO):</p> <p>۱- استفاده از نیروی فعال و جوان روستا در راستای تأمین نیروی خدمات اکوتوریسمی W۷ O۶</p> <p>۲- افزایش اطلاع‌رسانی جاذبه‌های اکوتوریسمی منطقه از راه همیاری و مشارکت مردم محلی W۴ O۷</p> <p>۳- توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز به منظور توسعه اکوتوریسم پایدار با کمک دولت و جلب مشارکت‌های مردمی W۵ O۴</p> <p>۴- جذب سرمایه و کسب درآمد با در اختیار قرار دادن مراکز اقامتی به مسافران و اکوتوریست‌ها W۱ O۱</p>	<p>استراتژی تهاجمی (SO):</p> <p>۱- امکان جذب سرمایه از راه تولید محصولات باغی و لبنی و عرضه آن به اکوتوریست‌ها S۳ O۱</p> <p>۲- استراتژی استفاده از مسیر تماشایی به منظور دسترسی به منطقه برای کوه‌پیمایی و کوهنوردی O۱۰ S۱</p> <p>۳- استراتژی تبدیل منطقه به یکی از قطب‌های اکوتوریسمی با وجود رودخانه‌های پرآب و زیبای گل‌رود و سراب سفید و مناطق بکر S۸ O۵</p> <p>۴- استراتژی افزایش توجه دولت در راستای برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری با وجود مستعد بودن منطقه برای تبدیل به توسعه اکوتوریسمی پایدار S۱۲ O۴</p>	فرصت‌ها (O)
<p>استراتژی تدافعی (WT):</p> <p>۱- آموزش و تشویق مردم محلی برای جذب سرمایه از راه توسعه تجهیزات و زیرساخت‌های اکوتوریسمی W۸ T۲</p> <p>۲- تدوین قوانین و مقررات مدیریت منطقه در راستای کاهش زوال جاذبه‌های اکوتوریسمی در منطقه W۲ T۸</p> <p>۳- آموزش اکوتوریست‌ها در راستای استفاده بهینه از ظرفیت‌های زیست‌محیطی W۶ T۱۰</p> <p>۴- به حداقل رساندن مشکلات زیست‌محیطی با ایجاد تعادل در توزیع زمانی مناسب اکوتوریست‌ها W۳ T۶</p>	<p>استراتژی رقابتی (ST):</p> <p>۱- سرمایه‌گذاری مردم محلی با تولید محصولات و فرآورده‌های باغی و لبنی و عرضه به اکوتوریست‌ها S۳ T۲</p> <p>۲- افزایش آگاهی و شناخت در زمینه مسائل زیست‌محیطی با انجام برنامه‌ریزی در راستای توسعه اکوتوریسم پایدار S۱۲ T۱۰</p> <p>۳- استفاده توأم جاذبه‌های تاریخی و طبیعی در راستای کاهش تخریب پوشش گیاهی و افزایش آلودگی در منطقه S۱۱ T۴</p> <p>۴- تأمین هزینه خدمات اکوتوریسمی به وسیله فروش محصولات باغی و کشاورزی S۱۰ T۱</p>	تهدیدها (T)

ماتریس برنامه‌ریزی کمی

در این مرحله ماتریس برنامه‌ریزی کمی عوامل داخلی و خارجی استراتژی تدوین شده محافظه‌کارانه به‌دست آمده است. بر اساس نتایج حاصل، نمره جذابیت عوامل داخلی برای استراتژی‌های ۱، ۲، ۳ و ۴ به ترتیب ۱/۸۶، ۱/۶۹، ۲/۳۸ و ۲/۰۲ (جدول ۵) و برای عوامل خارجی به ترتیب ۲/۰۲، ۱/۸، ۲/۵۴ و ۱/۷۸ (جدول ۶) به‌دست آمده است. با جمع نمره جذابیت عوامل داخلی و عوامل خارجی برای استراتژی‌های ۱، ۲، ۳ و ۴، استراتژی‌ها اولویت‌بندی شدند و بهترین استراتژی برای حوضه ونایی برای هدف اکوتوریسم پایدار تعیین شد.

نتایج حاصل از ماتریس برنامه‌ریزی کمی نشان داد که بهترین استراتژی در راستای توسعه اکوتوریسم پایدار در منطقه ونایی، استراتژی ۳ (توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز به منظور توسعه اکوتوریسم پایدار با کمک دولت و جلب مشارکت‌های مردمی) است؛ همچنین به ترتیب استراتژی‌های، استفاده از نیروی فعال و جوان روستا در راستای تأمین نیروی خدمات اکوتوریسمی (۱)، جذب سرمایه و کسب درآمد با در اختیار قرار دادن مراکز اقامتی به مسافران و اکوتوریست‌ها (۴) و افزایش اطلاع‌رسانی جاذبه‌های اکوتوریسمی منطقه از راه همیاری و مشارکت مردم محلی (۲) در اولویت ۲، ۳ و ۴ قرار دارند (جدول ۷).

جدول ۵. ماتریس برنامه‌ریزی کمی عوامل داخلی استراتژی محافظه‌کارانه (WO)

IFE)	استراتژی ۱		استراتژی ۲		استراتژی ۳		استراتژی ۴	
	ضریب اهمیت	ضریب جذابیت	نمره جذابیت	ضریب جذابیت	نمره جذابیت	ضریب جذابیت	نمره جذابیت	ضریب جذابیت
S1	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۲	۰/۰۳	۱
S2	۰/۰۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱
S3	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱
S4	۰/۰۴	۲	۰/۰۸	۱	۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۲
S5	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱
S6	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۲
S7	۰/۰۵	۲	۰/۱۱	۲	۰/۰۵	۱	۰/۱۱	۲
S8	۰/۰۶	۱	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۲	۰/۰۶	۱
S9	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱
S10	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۱۲	۳	۰/۰۸	۲
S11	۰/۰۴	۳	۰/۱۲	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱
S12	۰/۰۷	۳	۰/۲۱	۳	۰/۲۸	۴	۰/۲۱	۳
W1	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۱۸	۳	۰/۲۴	۴
W2	۰/۰۶	۲	۰/۱۲	۱	۰/۲۴	۴	۰/۱۸	۳
W3	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۲	۰/۱۴	۲	۰/۱۴	۲
W4	۰/۰۴	۲	۰/۰۸	۴	۰/۱۲	۳	۰/۰۴	۱
W5	۰/۰۳	۳	۰/۰۹	۲	۰/۰۹	۳	۰/۰۹	۳
W6	۰/۰۵	۲	۰/۱۱	۳	۰/۱۱	۲	۰/۱۱	۲
W7	۰/۰۴	۴	۰/۱۶	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۲
W8	۰/۰۴	۴	۰/۱۶	۱	۰/۰۸	۲	۰/۱۶	۴
W9	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۲	۴	۰/۱	۲
W10	۰/۰۳	۳	۰/۰۹	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱
جمع	۱	۱/۸۶	۱/۶۹	۲/۳۸	۲/۰۲	۲/۰۲	۲/۰۲	۲/۰۲

جدول ۶. ماتریس برنامه‌ریزی کمی عوامل خارجی استراتژی محافظه‌کارانه (WO)

اهمیت	استراتژی ۱		استراتژی ۲		استراتژی ۳		استراتژی ۴		(EFE)
	ضریب	نمره	ضریب	نمره	ضریب	نمره	ضریب	نمره	
۰/۰۶	۴	۰/۲۴	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۴	۰/۲۴	O1
۰/۰۴	۳	۰/۱۲	۴	۰/۱۶	۳	۰/۱۲	۳	۰/۱۲	O2
۰/۰۵	۳	۰/۱۵	۲	۰/۱	۳	۰/۱۵	۱	۰/۰۵	O3
۰/۰۶	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۴	۰/۲۴	۱	۰/۰۶	O4
۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۲	۰/۱۴	۴	۰/۲۸	۲	۰/۱۴	O5
۰/۰۶	۴	۰/۲۴	۳	۰/۱۸	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	O6
۰/۰۴	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۳	۰/۱۲	O7
۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۸	۱	۰/۰۴	O8
۰/۰۵	۲	۰/۱	۳	۰/۱۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	O9
۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۲	۰/۱۲	۱	۰/۰۶	O10
۰/۰۴	۲	۰/۰۸	۱	۰/۰۴	۳	۰/۱۲	۳	۰/۱۲	T1
۰/۰۴	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۲	۰/۱۲	۳	۰/۱۲	T2
۰/۰۳	۲	۰/۰۶	۱	۰/۰۳	۲	۰/۰۶	۱	۰/۰۳	T3
۰/۰۵	۳	۰/۱۵	۱	۰/۰۵	۳	۰/۱۵	۱	۰/۰۵	T4
۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	T5
۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۲	۰/۱۲	۱	۰/۰۶	T6
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	T7
۰/۰۶	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	T8
۰/۰۳	۳	۰/۰۹	۲	۰/۰۶	۴	۰/۱۲	۲	۰/۰۶	T9
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۲	۰/۰۱	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۵	T10
۱	۲/۰۲	۱/۸	۲/۵۴	۱/۷۸	جمع				

جدول ۷. اولویت‌بندی استراتژی‌های تدوین‌شده محافظه‌کارانه (WO)

عوامل	استراتژی ۱	استراتژی ۲	استراتژی ۳	استراتژی ۴
عوامل داخلی	۱/۸۶	۱/۶۹	۲/۳۸	۲/۰۲
عوامل خارجی	۲/۰۲	۱/۸	۲/۵۴	۱/۷۸
مجموع	۳/۸۸	۳/۴۹	۴/۹۲	۳/۸
اولویت‌بندی	۲	۴	۱	۳

بحث

امروزه اکوتوریسم به‌عنوان یک مدل توسعه پایدار اهمیت ویژه‌ای دارد که در صورت بی‌توجهی و برنامه‌ریزی نامناسب می‌تواند باعث تخریب محیط‌های طبیعی شود و در نتیجه باعث ناپایداری محیط خواهد شد (رفیعی و مجیدی، ۱۴۰۰؛ قلی‌پور و صیادی، ۱۳۹۸). حوضه ونایی یکی از مهم‌ترین و زیباترین جاذبه‌های اکوتوریستی در شمال غرب شهرستان بروجرد است که برای توسعه اکوتوریسمی پایدار به تدوین و اجرای یک استراتژی مدیریتی جامع نیاز دارد. در پژوهش حاضر ابتدا با استفاده از ماتریس تحلیلی سوات برای منطقه موقعیت استراتژیک و استراتژی‌ها چهارگانه تدوین شد؛ سپس با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی کمی، استراتژی‌های تدوین‌شده برحسب موقعیت استراتژیک منطقه، اولویت‌بندی شدند؛ همچنین با توجه به ماتریس عوامل داخلی و خارجی، موقعیت استراتژیک منطقه محافظه‌کارانه به‌دست آمده است. با توجه به نتایج حاصل از وزن‌دهی و رتبه‌دهی عوامل داخلی (قوت و ضعف‌ها) و خارجی (فرصت و تهدیدها)، مجموع امتیاز وزنی برای

عوامل داخلی و عوامل خارجی به ترتیب ۲/۴۳ و ۲/۵۱ به دست آمده است که بیانگر این است که نقاط ضعف اکوتوریسم منطقه بیشتر از نقاط قوت است که استراتژی‌های مدیریتی باید به گونه‌ای تدوین شوند که نقاط ضعف را برطرف کنند؛ همچنین فرصت‌های پیش‌رو بیشتر از تهدیدهای محیط پیرامون است که با تدوین استراتژی‌های مناسب در منطقه در راستای استفاده حداکثر از فرصت‌ها در راستای رسیدن به توسعه پایدار اکوتوریسم در منطقه دست یافت که با قراردادن این نتایج در ماتریس عوامل داخلی و خارجی استراتژی محافظه‌کارانه برای این منطقه به دست آمد (مقصودی و همکاران، ۱۳۹۱؛ سوسانتو^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). همچنین، استراتژی‌های ۱- استفاده از نیروی فعال و جوان روستا به منظور تأمین نیروی خدمات اکوتوریسمی؛ ۲- افزایش اطلاع‌رسانی جاذبه‌های اکوتوریسمی منطقه از راه همیاری و مشارکت مردم محلی؛ ۳- توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز برای توسعه اکوتوریسم پایدار با کمک دولت و جلب مشارکت‌های مردمی و ۴- جذب سرمایه و کسب درآمد با در اختیار قراردادن مراکز اقامتی به مسافران و اکوتوریست‌ها با توجه به هدف این پژوهش برای منطقه تدوین شد؛ همچنین با توجه به نتایج حاصل از ماتریس برنامه‌ریزی کمی، استراتژی «توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز به منظور توسعه اکوتوریسم پایدار با کمک دولت و جلب مشارکت‌های مردمی» با مجموع نمره جذابیت ۴/۹۲، بهترین راهبرد برای تدوین برنامه جامع مدیریت توسعه اکوتوریسم پایدار در منطقه انتخاب شد و در اولویت اول مدیریتی برای منطقه قرار دارد. با توجه به نتایج حاصل از تدوین استراتژی‌ها می‌توان چنین تحلیل کرد که برای دستیابی به هدف پژوهش که رسیدن به توسعه اکوتوریسم پایدار در حوضه‌های آبخیز است، می‌توان با بهره‌گیری از نقاط قوت منطقه و فرصت‌های موجود همچون عوامل طبیعی، تاریخی، اقتصادی و اجتماعی (وجود قلّه‌های مرتفع و شگفت‌انگیز، وجود رودخانه‌های پرآب و زیبا، وجود گونه‌های گیاهی و جانوری، وجود مکان‌های تاریخی، امکان جذب سرمایه و کسب درآمد از توسعه اکوتوریسم، توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری، ارتقاء تفکر اقتصاد سفر) به منظور کاهش نقاط ضعف و تهدیدها به این مهم دست یافت (عابدین و آسمارا واتی^۲، ۲۰۲۱)؛ همچنین با توجه به نتایج حاصل از اولویت‌بندی استراتژی مدیریتی نوشتار پیش رو می‌توان چنین ارزیابی کرد که نقش توأم دولت و مشارکت مردمی در ایجاد زیرساخت‌های محیطی با هدف توسعه اکوتوریسم پایدار و در راستای یک مدیریت جامع در منطقه بسیار مهم است (رامانو^۳، ۲۰۲۱؛ برومند و کریمی، ۱۴۰۰؛ هوشیار و همکاران، ۱۴۰۰؛ ربیعی مندجین و همکاران، ۱۴۰۰).

نتیجه‌گیری

توسعه پایدار تنها در صورتی دست‌یافتنی است که مخرب نباشد و نیازهای نسل حاضر را بدون از بین بردن نیازهای نسل‌های آینده تأمین کند. گردشگری به عنوان یکی از مؤثرترین فعالیت‌های اقتصادی است که مورد توجه همه کشورهای جهان قرار گرفته است. در این میان اکوتوریسم، سازگارترین نوع گردشگری است که شناخت اثرات آن بر محیط زیست و توسعه پایدار سرزمین بسیار مهم است.

پژوهش حاضر با هدف شناخت نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها و اولویت‌بندی استراتژی‌های مدیریتی در راستای اکوتوریسم پایدار در حوضه ونایی انجام شده است. با توجه به نتایج حاصل از ماتریس عوامل داخلی (I2/43 =) و خارجی (E = 2/51)، موقعیت استراتژیک برای منطقه مورد مطالعه (حوضه ونایی) محافظه‌کارانه

1- Susanto

2- Abidin & Asmara Wati

3- Ramaano

به‌دست آمده است؛ همچنین از بین چهار استراتژی تدوین‌شده: (۱- استفاده از نیروی فعال و جوان روستا در به‌منظور تأمین نیروی خدمات اکوتوریسمی؛ ۲- افزایش اطلاع‌رسانی جاذبه‌های اکوتوریسمی منطقه از راه همیاری و مشارکت مردم محلی؛ ۳- توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز به‌منظور توسعه اکوتوریسم پایدار با کمک دولت و جلب مشارکت‌های مردمی ۴- جذب سرمایه و کسب درآمد با در اختیار قرار دادن مراکز اقامتی به مسافران و اکوتوریست‌ها)، استراتژی (۳) توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز به‌منظور توسعه اکوتوریسم پایدار با کمک دولت و جلب مشارکت‌های مردمی با میزان نمره جذابیت ۴/۹۲ در اولویت نخست مدیریتی در راستای اکوتوریسم پایدار در منطقه قرار دارد؛ همچنین استراتژی‌های ۱، ۴ و ۲ به ترتیب با میزان نمره جذابیت ۳/۸۸، ۳/۸ و ۳/۴۹ در اولویت‌های بعدی مدیریتی قرار دارند؛ همچنین پیشنهاد می‌شود، از آنجاکه هدف اکوتوریسم در درجه اول حفظ محیط زیست و اکوسیستم منطقه است، می‌توان افزون بر توجه دولت به ظرفیت‌های اکوتوریسمی در منطقه، از ظرفیت‌های بالقوه موجود در منطقه در راستای اکوتوریسم پایدار در منطقه ونایی استفاده کرد. بر اساس یافته‌های پژوهش، تنها جاذبه‌های اکوتوریسمی نمی‌تواند توسعه اکوتوریسم پایدار را در منطقه در پی داشته باشد؛ بلکه توجه به برنامه‌ریزی مناسب، بهبود زیرساخت‌های محیطی و فراهم‌آوردن نیازهای رفاهی، اقامتی و امنیتی بسیار ضروری است.

منابع

- برومند، امیرعلی؛ کریمی، آزاده (۱۴۰۰). باز مفهوم‌پردازی الگوی اکوتوریسم پایدار مبتنی بر مشارکت مردمی. *مطالعات علوم محیط زیست*، ۶ (۱)، ۳۴۱۹-۳۴۳۳.
- خلیلی، زینب؛ اولادی قادیکلایی، جعفر (۱۳۹۹). کاربرد GIS و آمایش سرزمین در ارزیابی توان طبیعت‌گردی (مطالعه موردی: سامان عرفی قوری‌قلعه در شهرستان پاره). *انسان و محیط زیست*، ۱۸ (۵۴)، ۶۷-۸۱.
- ربیعی مندجین، محمدرضا؛ اروچی، حسن؛ علیزاده، محمد (۱۴۰۰). تبیین مدل توسعه سیستم اقامت‌گاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستای (مورد مطالعه: شهرستان خلخال). *فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۶ (۵۳)، ۳۵۹-۳۹۲.
- رفیعی، معصومه؛ مجیدی، افسانه (۱۴۰۰). امکان‌سنجی اکوتوریسم روستایی (مطالعه موردی: روستای قلعه‌قافه پایین مینودشت). *فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی*، ۲ (۵)، ۷۵-۵۹.
- صداقت، مهدی؛ افضل‌گروه، زهرا؛ کاشانی اصل، امیر (۱۳۹۵). ارزیابی و تحلیل پتانسیل‌ها و راهبردهای مؤثر گردشگری شهر راین با استفاده از مدل برنامه‌ریزی استراتژیک کمی QSPM. *مطالعات نواحی شهری*، ۱ (۶)، ۱۰۳-۱۱۶.
- قضاوی، رضا (۱۳۹۸). *آبخیزداری - مدیریت راهبردی*. کاشان: انتشار اساتید دانشگاه، دانشگاه کاشان.
- قلی‌پور، یاسر؛ صیادی، محمد علی (۱۳۹۸). برنامه‌ریزی راهبردی اکوتوریسم پایدار در شهرهای کوچک با استفاده از مدل‌های تحلیل عاملی تاکیدی، SWOT و QSPM (مطالعه موردی: شهرستان ماسال، گیلان). *مطالعات مدیریت شهری*، ۱۱ (۳۷)، ۱-۱۶.
- مروتی، مریم؛ اکبریان، سمیه (۱۳۹۸). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اکوتوریسم با بهره‌گیری از مدل تلفیقی SWOT و ANP (مطالعه موردی: پناهگاه حیات وحش دره‌انجیر و نی‌باز). *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۲۲ (۱۱)، ۱۵۲-۱۷۲.
- مصفاei، جمال؛ نیک کامی، داود؛ صالح پورجم، امین (۱۳۹۸). *آبخیزداری در ایران: تاریخچه، تکامل و نیازهای آتی*. مهندسی و مدیریت آبخیز، ۱۱ (۲)، ۲۸۳-۳۰۰.
- مصفاei، جمال؛ صالح پورجم، امین؛ طباطبائی، محمودرضا؛ کوثری، محمدرضا (۱۴۰۰). تدوین راه‌کارهای مدیریت

- منابع در آبخیز گرگان رود با رویکرد پیش‌ران-فشار - وضعیت - اثر - پاسخ. پژوهش‌های آبخیزداری پژوهش و سازندگی سابق (وزارت جهاد کشاورزی)، ۳۴ (۲)، ۹۳-۱۱۱.
- مقصودی، مهران؛ شمسی‌پور، علی‌اکبر؛ نوربخش، سیده فاطمه؛ یزدان‌پناه اسرمی، مهدی (۱۳۹۱). تحلیل و ارزیابی پتانسیل‌ها و راهبردهای توسعه اکوتوریسم در منطقه مرنجاب. *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۲ (۷)، ۲۵-۴۱.
- مهر دانش، گونا؛ نوری، کامران (۱۳۹۷). ارزیابی و تحلیل عوامل مؤثر در توسعه و اقامت گردشگری روستای هدف گردشگری مطالعه موردی؛ (روستای دشه). *جغرافیا و روابط انسانی*، ۱ (۲)، ۵۹-۸۱.
- هوشیار، محمود؛ آهنگری، اسماعیل؛ جوانبخت شین‌آباد، نسرین (۱۴۰۰). جلب مشارکت جوامع محلی در توسعه اکوتوریسم تالابی (مورد مطالعه: تالاب بین‌المللی کانی برازان مهاباد). *نشریه علمی اکویولوژی*، ۱۳ (۴۷)، ۵۱-۶۰.

References

- Abidin, Z. & Asmara Wati, L. (2021). Sustainability Analysis of Marine Ecotourism Management for Preserving Natural Resources and Coastal Ecosystem Functions. *Environmental Research, Engineering and Management*, 2 (77), 71-86.
- Arsić, S., Nikolić, D. & Živković, Ž. (2017). Hybrid SWOT-ANP-FANP model for prioritization strategies of sustainable development of ecotourism in National Park Djerdap, Serbia. *Forest Policy and Economics*, 80, 11-26.
- Asadpourian, Z., Rahimian, M. & Gholamrezai, S. (2020). SWOT-AHP-TOWS analysis for sustainable ecotourism development in the best area in Lorestan Province, Iran. *Social Indicators Research*, 152 (1), 289-315.
- Boroumand, A. A. & Karimi, A. (2021). Re-conceptualizing and presenting a conceptual model for sustainable ecotourism based on public participation. *Journal of Environmental Science Studies*, 6 (1), 3419-3433 (In Persian).
- Chandra, P. & Kumar, J. (2021). Strategies for developing sustainable tourism business in the Indian Himalayan Region: Insights from Uttarakhand, the Northern Himalayan State of India. *Journal of Destination Marketing & Management*, (19), 1-9.
- Ghazavi, R. (2019). *Watershed Management - Strategic Management*. Publication of university professors: university of kashan (In Persian).
- Golipour, Y., Sayyadi, M. A. (2019) Strategic Planning of sustainable Ecotourism in Small Cities Using Confirmatory Factor Analysis, SWOT and QSPM Models (Case Study: Masal, Guilan). *Urban Management Studies*, 11 (37), 1-16 (In Persian).
- Hidrawati, H., Normayasari, N., Sahari, S., Fyka, S. A. & Yusria, W. O. (2020). A study of the potential of ecotourism development in Konawe Islands Regency, Southeast Sulawesi Province, Indonesia. *HABITAT*, 31 (3), 115-124.
- Hooshyar, M., Ahangari, I. & Javanbakht, N. (2021). Local Communities Participation in Wetland Ecotourism Development (Case study: International Kani Barazan Wetland of Mahabad). *Wetland Ecobiology*, 13 (47), 51-60 (In Persian).
- Khalili, Z. & Oladi, J. (2020). The Assignment GIS and Land-Use Planning Application in Assessment of Ecotourism Capability (A Case Study in Traditional Ghoori Ghale basin of Paveh Township). *Human & Environment*, 18 (3), 65-81 (In Persian).
- Maghsudi, M., Shamsipour, A. A., Norbakhsh, F. & Yazdanpanah, M. (2013). Analysis and evaluation of potentials and strategies for ecotourism development in Marnjab region. *Journal of Arid Regions Geographic Studies*, 2 (7), 25-41 (In Persian).
- Mallick, S. K., Rudra, S. & Samanta, R. (2020). Sustainable ecotourism development using SWOT and QSPM approach: A study on Rameswaram, Tamil Nadu. *International Journal of Geoheritage and Parks*, 8 (3), 185-193.
- Mehrdanesh, G. & Nouri, K. (2018). Evaluating and analyzing the factors influencing tourism tourism development case study; (Deshe village). *Geography and Human Relationships*,

- 1 (2), 59-81 (In Persian).
- Mondal, M. & Haque, S. (2017). SWOT analysis and strategies to develop sustainable tourism in Bangladesh. *UTMS Journal of Economics*, 8 (2), 159-167.
- Morovati, M. & Akbarian, S. (2020). Strategic Planning of Sustainable Development of Ecotourism Utilizes the Integrated Model SWOT and ANP (Case Study: Dareh Anjir Wildlife Refuge). *Journal of Environmental Science and Technology*, 21 (11), 159-172 (In Persian).
- Mosaffaie, J., Nikkami, D. & Salehpour jam, A. (2019). Watershed management in Iran: history, evolution and future needs. *Watershed Engineering and Management*, 11 (2), 283-300 (In Persian).
- Mosaffaie, J., Salehpour jam, A., Tabatabaei, M. & Kousari, M. (2021). Developing Resources Management Responses in the Gorganroud Watershed Using the Driving Force, Pressure, State, Impact, Response (DPSIR) Software. *Watershed Management Research*, 34 (2), 93-111 (In Persian).
- Neupane, R., Anup, K. C., Aryal, M. & Rijal, K. (2021). Status of ecotourism in Nepal: a case of Bhadaure-Tamagi village of Panchase area. *Environment, Development and Sustainability*, 1-24.
- Parte, L. & Alberca, P. (2021). Business Performance and Sustainability in Cultural and Rural Tourism Destinations. *Mathematics*, 9 (8), 1-23.
- Rabiei, M.R., Oroji, H. & Alizadeh, M. (2021). Explaining the Development Model of Ecolodges System in Rural Areas (Case Study: Khalkhal County). *Tourism Management Studies*, 16 (53), 359-392 (In Persian).
- Rafiee, M. & Majidi, A. (2021). Feasibility Study of Rural Ecotourism (Case study: Qaleh Qafeh Pa'in village in Minoodasht). *Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas*, 2 (5), 59-75 (In Persian).
- Ramaano, A. I. (2021). Potential of ecotourism as a mechanism to buoy community livelihoods: the case of Musina Municipality, Limpopo, South Africa. *Journal of Business and Socioeconomic Development*, 1 (1), 47-70.
- Saikim, F. H., Peters, R. F., Simon, N., Angki, T. A. & Bagul, A. H. B. P. (2020). Rural Tourism Destination Strategy through SWOT Analysis in Kg. Kolosunan, Penampang, Sabah. *Journal of Contemporary Issues and Thought*, 10, 36-45.
- Sedaghat, M., Afzali Guroh, Z., & Kashani Asl, A. (2016). Evaluation and Analysis of Potential and Effective Tourism Strategies of Rayen Using QSPM. *Journal of Urban Social Geography*, 3 (1), 103-116 (In Persian).
- Shang, Y., Sun, Y. & Xu, A. (2020). Rural ecotourism planning and design based on SWOT analysis. *International Journal of Low-Carbon Technologies*, 15 (3), 368-372.
- Sulistiyadi, Y., Eddyono, F. & Hasibuan, B. (2017). Model of sustainable tourism development strategy of the Thousand Islands Tourism Area-Jakarta. *Journal of Economics, Management and Trade*, 1-17.
- Susanto, N., Nurkertamanda, D., Prastawa, H. & Nugraha, A. R. (2020). Development of Ecotourism-Based Strategy: A Case Study of Tinjomoyo Tourism Forest. In *E3S Web of Conferences*. (202), 1-8
- Swangjang, K. & Kornpiphat, P. (2021). Does ecotourism in a Mangrove area at Klong Kone, Thailand, conform to sustainable tourism? A case study using SWOT and DPSIR. *Environment, Development and Sustainability*, 1-26.
- Voza, D. & Fedajev, A. (2020). Strategic approach to the development of ecotourism in Bor District, Serbia. *Менаџмент у хотелијерству и туризму*, 8 (2), 89-100.